רב אשי אמר לא נצרכא אלא לשמנו של גיד. לא קאי אדרב חסדא דמוקי לה כר׳ יהודה ולפי מה שאמר לקמן דלר׳ יהודה שמנו של גיד אפילו מדרבנן שרי לא אתיא אלא כרבי מאיר והא דלא קאמר רב אשי אליבא דר״מ משום דבברייתא דמייתי לא הוזכר בה ר״מ וכן רבינא דמוקי לה בגיד החיצון דהוי מדרבנן לכאורה לא אתי כרבי יהודה דלקמן מפיק לה מהיכן דפשיט ליה בכוליה ירך לאפוקי חיצון דלא ורבי יהודה דריש הירך המיומנת שבירך אם לא נאמר דתרתי שמעת מינה דבלאו הכי דריש ליה לקמן (דף לו:) לדרשה אחריתי וימא דכולהו מפיק מינה: **אלא** אי אמרת ספוקי מספקא ליה כו׳. ולא בעי לאוקומי שאכל שניהם בבת אחת דהשתא לא הויא התראת ספק כי היכי דלא נפשוט בעיא דאכל שני זיתי חלב בהעלם אחד דס״פ אותו ואת בנו (לעיל דף פב:):

כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח. וא״ת דילמא לא נאסר ואפילו הכי היו מקיימין כמו שחיטה דקאמר ליה פרע לחם בית השחיטה וי״ל מדקאמר והכן משמע דבלאו הכי לא משתרי אי נמי פרע להו בית השחיטה היינו נחירה שנעקרו על הנחירה:

מבאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה. אומר ר״ת דדוקא נקט תלמיד חכם משום דמזיקין מתקנאים בהם כדאמרינן (ב״ב ג׳) ג׳ צריכין שימור מלך ות״ח וחתן והא דאמרן בריש פסחים (דף ג.) לעולם יכנס אדם בכי טוב כו׳ דמשמע כל אדם מדלא נקט תלמיד חכם התם מיירי בדחוק מן העיר מפני המכשולות והליסטים:

מהכא יהודה איצטריך ש״מ מיפשט פשיטא ליה ש״מ ואי פשיטא ליה אמאי סופג מ׳ ותו לא לילקי פ׳ הכא במאי עסקינן כגון דלית בו כזית [ט]דתניא אכלו ואין בו כזית חייב רבי יהודה אומר עד שיהא בו כזית וטעמא מאי [ט]אמר רבא אמר קרא הירך המיומנת שבירך ורבנן [י]ההוא דפשיט איסוריה בכוליה ירך לאפוקי חיצון דלא וריב״ל אמר אמר קרא [2]בהאבקו עמו כאדם שחובק את חבירו וידו מגעת לכף ימינו של חבירו רבי שמואל בר נחמני אמר כעובד כוכבים נדמה לו [כ]דאמר מר [3]ישראל שנטפל לו עובד כוכבים בדרך טופלו לימינו רב שמואל בר אחא קמיה דרב פפא משמיה דרבא בר עולא אמר כת״ח נדמה לו דאמר מר [ל]ד״המהלך לימין רבו הרי זה בור ורבנן מאחוריה אתא ונשייה בתרוייהו ורבנן האי בהאבקו עמו מאי דרשי ביה מבעי ליה לכאידך דר׳ יהושע בן לוי דאמר ר׳ יהושע ב״ל מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד כתיב הכא בהאבקו עמו וכתיב התם [3]וענן אבק רגליו ואמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו ועלה וכן הוא אומר [4]נשתה גבורתם היו לנשים אמר ר׳ יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב [5]דבר [מ]שלח ביעקב ונפל בישראל דבר שלח ביעקב זה גיד הנשה ונפל בישראל שפשט איסורו בכל ישראל ואמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב [6]וטבוח טבח [נ]והכן פרע להן בית השחיטה והכן בפניהם כמ״ד גיד הנשה נאסר לבני נח [7]ויותר יעקב לבדו אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים [ס]מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה [ע]לפי שאין פושטין ידיהן בגזל ויאבק איש עמו עד עלות השחר אמר רבי יצחק [ה]מכאן לת״ח [פ]שלא יצא יחידי בלילה רבי אבא בר כהנא אמר מהכא הנה

רב אשי אמר לא נצרכא אלא לשמנו מותר וישראל קדושים נהגו בו איסור רבינא אמר לא נצרכא אלא לכדרב יהודה אמר שמואל [ג]דאמר רב יהודה אמר שמואל [ב]שני גידין הן פנימי סמוך לעצם אסור וחייבין עליו חיצון סמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו ת״ש [ג]אכל מזה כזית ומזה כזית סופג שמונים רבי יהודה אומר אינו סופג אלא ארבעים אי אמרת בשלמא מיפשט פשיטא ליה שפיר אלא אי אמרת ספוקי מספקא ליה הויא לה התראת ספק ושמעינן ליה לרבי יהודה דאמר התראת ספק [ד]לא שמה התראה [ה]דתניא הכה את זה וחזר והכה את זה קלל את זה וחזר וקלל את זה הכה שניהם בבת אחת או שקלל שניהם בבת אחת חייב רבי יהודה אומר בבת אחת חייב בזה אחר זה פטור האי תנא סבר לה כאידך תנא דרבי יהודה דאמר התראת ספק שמה התראה [ו]דתניא [1]לא תותירו ממנו עד בקר וגו׳ בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי ר׳ יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא אלא משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ת״ש [ז]אכל ב׳ גידין מב׳ ירכות מב׳ בהמות סופג פ׳ רבי יהודה אומר אינו סופג אלא ארבעים מדקאמר מב׳ ירכות מב׳ בהמות פשיטא דתרוייהו לאיסורא ולרבי

פנימי סמוך לעצם. הוא גיד ארוך ונתון לארכו של שופי כשפורעין את הירך ופושטו בכל הירך ראשו אחד מחובר בעצם האליה ומשם נפשטו לאורך השופי עד מקום חיבור הקולית ועצם הירך ושם הוא סמוך לעצם: **אסור.** מן התורה: **וחייבין עליו.** מלקות כדיליף לקמן מהירך ועוד שהוא על הכף שהכף הוא בשר עגול הסובב את הקולית [ח] דבוקה בה ועל שם שהוא בצד פנימי של ירך לד שכלפי ירך חברתה כשהבהמה מחוברת קרי לה פנימי: **וחיצון.** גיד קצר הנתון לרוחב השופי בסופו מובלע בכף הסובבת את הקולית והוא נתון בצד חיצון של ירך: **אסור.** מדרבנן: **ואין חייבים עליו.** דלאו הייגו על הכף אלא בתוך הכף. ובההוא חיצון עסקינן ומשייר ליה על כרחיה ושרפה בעי דהא מדאורייתא חזי: **מזה כזית ומזה כזית.** משל ימין ומשל שמאל. ומדנקט אכל מזה כזית ומזה כזית ולא נקט אכל ב׳ זיתים משניהם ש״מ שתי אכילות ושתי התראות הוו: **אי אמרת בשלמא פשיטא ליה.** משום הכי נקי אימנית: **הכה אם זה.** ספק בן ט׳ לזה וספק בן ז׳ לזה: **בבת אחת.** בהכאה אחת: **חייב.** דהתראת ודאי היא: **בא הכאבוב כו׳.** כבר פרשתי באותו ואת בנו[ו] דכל מותיר התראת ספק היא דכי מתרינן ביה אל תותיר מספקא לן אם [ט] עובר על התראה ואם לאו דשמא קודם עלות השחר יאכלנו: **משתי בהמות.** מדנקט משתי בהמות כי היכי דניהוי תרוייהו ימניות נקט דאי ימין ושמאל מה לי שתי בהמות ומה לי אחת: **ור׳ יהודה איצטריך.** דאע״ג דתרוייהו דאיסורא קא פטר ליה בחד מלקות וטעמא כדמפרש לקמיה [ג] שאין בין שניהם אלא כזית ואי מספקא ליה אמאי לקי אפילו חדא דילמא תרוייהו דהיתירא הואיל ושתיהן ימניות: **אכלו.** גיד שלם חייב כאוכל גמלה כל שהוא שהוא חייב משום דבריה הוא וחשיב איסור: **טעמא מאי.** פשיטא ליה לרבי יהודה דשל ימין: **הוא.** הא דכתיב הירך לאשמועינן אתא דבהוא גיד קאי: **דפשיט איסוריה בכוליה ירך.** הוא וקנוקנותיו ושרשיו ופשטין בכל הירך והייגו גיד הפנימי הגדול הנמצא בתחלת פריעת הירך: **שחובק את חבירו.** מלפניו: **וידו.** הימנית מגעת לכף ירך ימנית של חבירו מאחוריו: **כעובד כוכבים נדמה לו.** כשבור היה יעקב שהוא עובד כוכבים וטפלו לימינו כדי שיהא מזומן לאוחזו אם יקום עליו ובירך הסמוכה לו נגע: **טופלו לימינו.** מחברו לימין: **כת״ח נדמה לו.** וחלק לו יעקב כבוד כאילו הוא רבו וטפלו לימינו כדי שיהא יעקב נשמאל המלאך: **ה״ז בור.** אין בו חכמת דרך ארץ: **ורבנן.** דפליגי אדרבי יהודה ואסרי בתרוייהו קסברי מאחוריה אתא ונשייה בתרוייהו הכהו בשתיהם עד שנשו ממקומם ועלו: **האי בהאבקו מאי דרשת ביה.** למה לי למכתביה כלל אי לאו למימרא דכדרך הנאבקים נגע בו: **נשה ממקומו.** קפץ: **נשתה גבורתם.** קפלה גבורתם: **היו לנשים.** חלשים כנשים: **דבר הנגלה ביעקב נפל בישראל.** בכל ישראל: **ופרע להן בית השחיטה.** שלא יאמרו בשר הנחירה אני אוכל לפי שבני יעקב שומרי מצות היו דאף על פי שלא נתנה תורה מקובלין היו מאבותיהם: **כמאן דאמר.** בתמניתין (לקמן דף ק:) גיד הנשה נאסר להם בעודם בני נח: **שנשתייר על פכים קטנים.** דכל כלים המשובים ומקנה כבר העבירן את נחל יבק כדכתיב לעיל מיניה ויעבר את כל אשר לו והוא נשאר על פכין קטנים שלא הספיק להעביר וחשבה לו: מדקאמר עד עלות השחר שמע מינה לא ניתנה רשות למזיק להזיק ביום לפיכך לא הולכך שמירה: **מלאן לתלמיד חכם כו׳.** שהרי יעקב נשאר יחידי והוזק: הנה

דלא דמי דלאו דחקימה שהמלקות נסמך לו (פסחים פד.). טעמא דבא הכתוב, הא לאו הכי נקי, אע״ג דהתראת ספק היא, דכל אימת דאתרו ביה מני אמר אכתי לילא הוא (לעיל פג.). **לא מן השם הוא זה.** לא מטעם זה הוא פטור (שם) לא מטעם זה המלקות בטל בו, אבל כל עמנו אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה (שבועות ג:) כלומר טעם זה אינו מן העיקר (סנהדרין סג:) אין טעם זה עיקר, דלאו שיתק לעשה אין לוקין עליו, אלא מפני מה המותיר אינו לוקה לפי שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות ד:) יש לו ולא אכל ומאליו נעשה נותר (לעיל פג.). **אכל ב׳ גידין מב׳ ירכות.** של שתי בהמות, ומדנקט שתי בהמות שמע מינה בימינות קאמר ות״ק דהכא כר׳ יהודה ס״ל דאין נוהג אלא בחד, ומאן דפטיען דס״ל לר׳ יהודה דבימין (שם). **הירך המיומנת שבירך.** יליף לה מה״א דהירך ודלא הירך המשוה שבוכרכות (קדושין כא:). **טופלו לימינו.** מחברו לעובד כוכבים לימינו של ישראל, שאם יצאה העכו״ם להוכנו ישלא ישראל יד ימינו ויאחז בו (ע״ז כה:). **הרי זה בור.** אפילו בדרך ארץ

מסורת הש״ס

ח) פסחים פג: לקמן נב:, ט) [פסחים שם לקמן נג:], י) [תוספתא פ״ז] לעיל פב: לקמן לו., ל) [לעיל פח.], מ) לעיל פב: [וש״נ], נ) ג״ז שם, ס) [תוספתא פ״ז ה״ב ותוספתא דמכות פ״ג ה״ד] לעיל פג., פ) [תוספתא פ״ז ה״ב ותוספתא דמכות פ״ג ה״ד] לקמן לו., צ) הוריות יב. קדושין כא: [לקמן קלד:], ק) [לקמן לו:], ר) ע״ז כה: [תוספתא דע״ז פ״ג ה״אלף], ש) [יומא לז.], ת) ל״ל אלא אדני ביעקב, א) בע״י ליתא והכן אבל מילקוט גרס מאי דכתיב ונכות הכן והכן נכות טבח טבח פרע להן וכו׳ והכן כו׳], ב) [תוס׳ יב.], ג) [מנחדרין סט:], ד) [ברכות מג: פסחים קיב:], ה) [לעיל פג. ד״ה בא הכמוכ], ו) [ברכות נד: ע״ש],

תורה אור השלם

1. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ שמות יב י
2. וְיָרֵא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וְיִגַּע בְּכַף יָרְכוֹ וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ׃

בראשית לב כו

3. יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל כֹּחַ וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה יְיָ בְּסוּפָה וּבְשַׂעֲרָה דַּרְכּוֹ וְעָנָן אָבָק רַגְלָיו׃ נחום א ג
4. חָדְלוּ גִבּוֹרֵי בָבֶל לְהִלָּחֵם יָשְׁבוּ בְמִצָּדוֹת נָשְׁתָּה גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים הִצִּיתוּ מִשְׁכְּנֹתֶיהָ נִשְׁבְּרוּ בְרִיחֶיהָ׃ ירמיהו נא ל
5. דָּבָר שֻׁלַּח אֲדֹנָי בְּיַעֲקֹב וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל׃

ישעיהו ט ז

6. וַיֵּרָא יוֹסֵף אִתָּם אֶת בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃ בראשית מג טז
7. וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃ בראשית לב כה

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה וחייבים עליו וכו׳ הקולית ודבוק בה: (ב) ד״ה בא הכמוכ וכו׳ מספקא לן אם יהיה עובר: (ג) ד״ה ולרבי יהודה וכו׳ שאין בין שניהם אלא כזית. נ״ב ד״ל בחד יש כזית ובשני אין כזית אבל אם אין בכל אחד כזית אין מלקטרפין אפי׳ למלקות אחד כן פי׳ רש״י לעיל דף פג:

רבינו גרשום

לא צריכא אלא לשמנו. כלומר מה דאמרי׳ הגידין ישרפו לששה עשר לשמנו לא שדי ליה דמותר לא אכיל ליה דישראל קדושים נהגו בו איסור: רבינא אמר לא נצרכא [אלא] כדרב יהודה אמר שמואל (לא) [כו׳] שני גידים הן כו׳. כלומר מה דאמרי׳ ישרפו לששה עשר זהו חיצון דאסור ואין חייבין עליו. לא שדי ליה דאין חייבין עליו ולא אכיל דאסור הלכך ישרפו לששה עשר: האי תנא סבר לה כאידך דר׳ יהודה כו׳. כלומר ולעולם מספקא ליה דתניא לא תותירו ממנו עד בקר כו׳ כדפרשינן לעיל בפ׳ אותו ואת בנו: פשיטא דתרוייהו לאיסורא כו׳. כלומר שתי ירכות של ימין משתי בהמות ולר׳ יהודה איצטריך דאמר אין גיד הנשה נוהג אלא בשל ימין: המיומנת שבירך. כלומר שהוא ימין: כאדם שחובק את חבירו כו׳. כלומר ידו של שמאל מגעת לכף ירך ימין: טופלו לימינו כו׳. כלומר ט) והוא עשק כשבא לקראתו טופלו לימינו והוא ירך ימינו כנגד יד ימינו ונשקו בו: כתלמיד חכם נדמה לו. והלך יעקב לשמאל רבו והיה ימין ירכו של יעקב בצד שמאלו ונשקו המלאך ביד שמאלו בימין ירכו של יעקב: שנשה ממקומו. כלומר הגיד נשה ממקומו: כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח. כלומר דר׳ יהודה דמתני׳: עד עלות השחר מכאן לתלמיד חכם. כלומר בלילה שלט בו ביום לא שלט בו:

ט) נראה לל״ל וכן יעקב כשבא נקראתו המלאך טופלו לימינו והיה ירך ימינו וכו׳.

עין משפט נר מצוה

יג א ב מיי׳ פ״ח מהל׳ מלכים מאכלות אסורות הל׳ ח סמג לאוין קלט טוש״ע י״ד סי׳ סה סעיף ח:
יד ג מיי׳ פי״ב מהל׳ רוצח ושמירת נפש הל׳ ז סמג עשין עט טוש״ע י״ד סי׳ קנג סעיף ג:
טז ד מיי׳ פ״ו מהלכות מ״מ הל׳ ה טוש״ע י״ד סי׳ רמב סעיף ח:
טז ה מיי׳ פ״ה מהל׳ דעות הל׳ ט:

מוסף רש״י

שני גידין הן. בירך פנימי. זה גיד הגדול המתוח על פני כל אורך הירך, ופנימי קרי ליה שהוא בצד פנימי של ירך, לד הרואה את הירך הסתם (פסחים פג:). סמוך לעצם. עצם הקולית המתחוב בבוקע לאמעת וגם יולא מבוקע לאמעת ונמתח אצל אותו עצם על פני כל אורך הירך שאסור (שם). וחייבין עליו. מלקות (שם). חיצון. זה גיד קצר הנתון בסוף השופי לרחבו, וחיצון קרי ליה על שם שהוא מוטל לצד חיצון של ירך, לד הרואה את הסויר הסמוך לבשר, שמובלע בבשר (שם). אסור. מדרבנן, ואין חייבין עליו. כדמפרש טעמא דאסר על כף הירך, דהוא דפשיט בכוליה ירך והייגו פנימי אבל חיצון לא (שם). אכל מזה כזית ומזה כזית. משני גיד הנשה של שתי ירכות של בהמה אחת (לעיל פב:). אלא ארבעים. ר׳ יהודה לטעמיה דאמר אינו מוסג אלא באחת (שם ולקמן צז.). הכה את זה וחזר והכה את זה. מי שלא שהתה אחר גיטה שלשה חדשים ונתן וילדה, ספק בן תשעה לראשון וספק בן שבעה לאחרון וכשגדל הכה את האחד וחזר והכה את חבירו (לעיל פב:). בשתי התראות, דהוא לה כל חדא התראת ספק (מכות טז.). חייב. שהרי אחד מהם אביו, קסבר התראת ספק שמה התראה הוא ומתחייב בעשר עוכר והכהו (יבמות קא.). בבת אחת. שחנגון במקל בהכאה אחת (שם) אי: הרים שתי ידיו והכה זה באחת וזה באחת (לעיל פב:) אי: בהתראה אחת בתוך כדי דבור, דהוא לה התראת ודאי, דממה נפשך חד מינייהו אבוהו (מכות טז.). חייב. דבהתראת ודאי התרו בו אל תכה שנאמר שבמכה זו אתה מתחייב (יבמות שם). בזה אחר זה פטור. דאיכא שתי התראות וכל חדא וחדא הוה התראת ספק (שם). לא תותירו ממנו עד בקר וגו׳. בא עשרופו, עשה הוא ולאו שניתק לעשה אין לוקין עליו והמותיר בפסח פטור (לעיל פב:). בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה. אם תותיר ועברת על לאו בא עשה אחר ונתן הכתוב זה מעוגן של אחר לאוין, לומר זה עשו ותקנת עבירתו שישרפנו (שבועות ג:) ומשמע שזה עשו של לאו, שאם הותירו ישרפנו ויפטר (סנהדרין סג.) שנעשה המותר אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (מכות ד:). לומר שאין לוקין עליו. כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו הזה עשה זאת והיינו, ועוד שבעה לאחרון וכשגדל הכה את האחד וחזר והכה את חבירו (לעיל פב:). בשתי התראות, דהוא לה כל חדא התראת ספק (מכות טז.). חייב. שהרי אחד מהם אביו, קסבר התראת ספק שמה התראה הוא ומתחייב בעשר עוכר והכהו (יבמות קא.). בבת אחת. שחנגון במקל בהכאה אחת (שם) אי: הרים שתי ידיו והכה זה באחת וזה באחת (לעיל פב:) אי: בהתראה אחת בתוך כדי דבור, דהוא לה התראת ודאי, דממה נפשך חד מינייהו אבוהו (מכות טז.). בזה אחר זה פטור. דאיכא שתי התראות וכל חדא וחדא הוה התראת ספק (שם). לא תותירו ממנו עד בקר וגו׳. בא עשרופו, עשה הוא ולאו שניתק לעשה אין לוקין עליו והמותיר בפסח פטור (לעיל פב:). בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה. אם תותיר ועברת על לאו בא עשה אחר ונתן הכתוב זה מעוגן של אחר לאוין, לומר זה עשו ותקנת עבירתו שישרפנו (שבועות ג:) ומשמע שזה עשו של לאו, שאם הותירו ישרפנו ויפטר (סנהדרין סג.) שנעשה המותר אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (מכות ד:). לומר שאין לוקין עליו. כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו הזה עשה זאת והיינו, ועוד

מהכא וישכם אברהם בבקר. ברוב ספרים כתיב ויחבוש את חמורו וקשיא דהיינו קרא דעקדה ושם לא היה יחידי דהיו שני נעריו עמו וילחק בנו ועוד דאפילו היה יחיד אין לחוש מן המזיקין דשלוחי מצוה אינן ניזוקין ועוד דמקרא דעקדה יליף ברים פסחים (דף ד.) גבי בדיקת חמץ דלא אמרינן זריזין מקדימין למצוה טפי מאפרא מדלא השכים אברהם טפי מאפרא והיכי מוכח התם דילמא שאני התם דהוי משום שלא יצא יחידי בלילה ולכך לא הקדים לכך נראה דהכא גרסינן וישכם אברהם בבקר אל המקום וגו׳ (בראשית יט) ולא גרסינן ויחבוש את חמורו ומייתי קרא מסדוס שהלך להתפלל על הפיכת סדום שהיתה בבקר והיה לו להקדים להתפלל בלילה אלא שלא רצה לצאת יחידי בלילה והלך יחידי להתפלל עליהם ולא רצה שיהא שום אדם עמו בשעת תפלה אי נמי לא היה שום אדם רשאי לראות בהפיכת סדום ובפסחים מייתי קרא דעקדה שלא היה יחידי אלא דלא היה צריך להקדים טפי מאפרא[ט]:

כתיב ויקח את האבן. לפי פשוטו יש לפרש שלקח אבן אחת מאבני המקום: **עולין** ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדים. משמע שאותם שעולים הם שיורדים ולעיל משמע שאחרים היו דקאמר עולין תרי ויורדין תרי כי פגעי בהדי הדדי הוו ארבעה:

קוביוסטוס. פירש בקונטרס גונב נפשות וקשה לפירושו דאמר בבכורות (דף ה.) דאמר קונטריקוס הגמון לר׳ יוחנן בן זכאי משה רבכם גנב היה או קוביוסטוס היה או שמינו בקי בחשבונות היה נתן מחצה ונטל מחצה ומחצה שלם לא החזיר ומה שייך שם גונב נפשות ויש מפרשים דקאי אשאלה ראשונה דקאמר בפרטן של לוים אתה מונא כ״ב אלף וג׳ מאות ובכללן אי אתה מונא אלא כ״ב אלף אותן ג׳ מאות להיכן הלכו ועל זה אמר ליה קוביוסטוס כלומר גונב לוים ומה שלא אמר ליה בשאלה ראשונה משום דהמתין עד שסיים כל שאלותיו אבל עוד קשה דאמר בפרק המוכר פירות (ב״ב דף נ״ב:) ובפרק קמא דקדושין (דף יא.) סמפון בעבדים ליכא נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו פירוש דרובא הכי איתנהו והשתא וכי רוב עבדים הם גונבי נפשות לכך נראה כמו שפירש ר״ח קוביוסטוס משחק בקוביא והא דקאמר הכא יעקב למלאך וכי קוביוסטוס אתה שאתה מתירא מן השחר לפי שדרך משחק בקוביא חייב לכמה בני אדם ומטמין עצמו מפני נושהו:

מסייע ליה לרב חננאל. פירוש במה שאומר שהמלאכים אומרים שירה אי נמי הא דקאמר שלא הגיע זמני מיום שנברלאתי לומר שירה עד עכשיו הכי נמי קאמר רב חננאל שאינם רשאין להרבות בשירה דקאמר אחד אומר קדוש ותו לא וכן מסתמא לא היו אומרים שירה אלא פעם אחת:

ברוך

[1]הנה הוא זורה את גורן השעורים רבי אבהו אמר מהכא [2]וישכם אברהם בבקר ויחבוש את וגו׳ ורבנן אמרי מהכא [3]לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום וגו׳ רב אמר מהכא [4]ויזרח לו השמש אמר ר׳ עקיבא שאלתי את רבן גמליאל ואת רבי יהושע באיטליז של אימאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל כתיב ויזרח לו השמש וכי שמש לו לבד זרחה והלא לכל העולם זרחה אמר ר׳ יצחק שמש הבאה בעבורו זרחה בעבורו דכתיב [5]ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתיב [6]ויפגע במקום [ט]כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי כד יהיב דעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום [ט]כד צלי בעי למיהדר אמר הקב״ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה מיד בא השמש כתיב [6]ויקח מאבני המקום וכתיב [7]ויקח את האבן אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד וכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו תנא וכולן נבלעו באחד [8]ויחלום והנה סולם מוצב ארצה תנא כמה רחבו של סולם שמונת אלפים פרסאות דכתיב והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו עולים שנים ויורדים שנים וכי פגעו בהדי הדדי הוו להו ארבעה וכתיב ביה במלאך [9]וגויתו כתרשיש וגמירי דתרשיש תרי אלפי פרסי הוו תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה בעו לסכוניה מיד [10]והנה ה׳ נצב עליו אמר רבי שמעון בן לקיש אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו כאדם שמניף על בנו הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו׳ מאי רבותיה אמר רבי יצחק מלמד שקפלה הקב״ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו שתהא נוחה ליכבש לבניו [11]ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לו גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתיירא מן השחר אמר לו מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו מסייע ליה לרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב שלש כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש ה׳ צבאות מיתיבי חביבין ישראל לפני הקב״ה יותר ממלאכי השרת שישראל אומרים שירה בכל שעה ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום ואמרי לה פעם אחת בשבת ואמרי לה פעם אחת בחודש ואמרי לה פעם אחת בשנה ואמרי לה פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל ואמרי לה פעם אחת בעולם וישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות שנאמר [12]שמע ישראל ה׳ וגו׳ ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג׳ תיבות כדכתיב [13]קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות ואין מה״ש אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר [14]ברן יחד כוכבי בקר והדר ויריעו כל בני אלהים אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ה׳ צבאות והאיכא ברוך

ברוך

הנה הוא זורה. וונ״ר בלע״ז. דכתיב ויהי בשכבו וגו׳ אמרה לה דעי שאחר שיגמור לזרות לא יבא לביתו לשכוב שגגאי הוא לתלמידי חכמים לנאת בלילה ושכב בגורן: **וישכם בבקר.** ולא קודם היום ואע״ג דלאו יחידי הוה וכ״ש יחידי: **לך נא ראה.** בעת שאדם יכול לראות: **איטליז.** שוק שמוכרין בו בשר: **אימאום.** שם מקום: **שמש הבאה בעבורו.** שקעה[ב] בעבורו קודם זמנה. ומפרש ואזיל למה שקעה: **כתיב וילך חרנה.** דמשמע דמטא לחרן והדר כתיב ויפגע במקום דהיינו בית אל דאמרי לא מטא לחרן: **שהתפללו בו אבותי.** האי בית אל לא הסמוך לעי הוא אלא ירושלים ועל שם יהיה בית אלהים קראו בית אל והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם והוא שדה שהתפלל בו יצחק דכתיב (בראשית כד) לשוח בשדה דהכי אמרינן בפסחים (דף פח.) אל הר ה׳ ואל בית אלהי יעקב[ג] מאי שנא יעקב אלא לא כאברהם שקראו הר דכתיב בהר ה׳[ד] ולא כיצחק שקראו שדה דכתיב לשוח בשדה אלא כיעקב שקראו בית: **קפצה.** לשון (דניאל טו) לא תקפוץ את ידך. נתקצרה ונתקמצה לו: **ויפגע במקום.** כאדם הפוגע בחבירו שבא כנגדו ודרשינן ליה[ה] נמי לשון תפלה דכתיב (רות ג) אל תפגעי בי[ו]: **מיד בא השמש.** דכתיב וילן שם כי בא השמש למה ליה למיכתב כי בא השמש אלא ללמדנו שקעה קודם זמנה: **מאבני.** משמע טובא וכתיב ויקח את האבן: **נבלעו באחד.** נעשו אבן אחת: **עולים.** משמע כי הדדי ולא זה אחר זה וכן יורדים: **וכי פגעו בהדדי הוו להו ארבעה.** לריך רוחב הסולם להחזיק ארבעתן: **גויפו לתרשיש.** [ז]דיחזקאל תרשיש יש שמו תרשיש כדמתרגמינן (יחזקאל ג)[ח] תרשיש כרוס ימא מראה היס וכתיב (יונה ג) אניה באה תרשיש: **בדיוקנו של מעלה.** פרלוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב: **בעו לסכוניה.** מחמת קנאה: **נצב עליו.** לשמרו: **שמניף על בנו.** במניפה להגילו מן השרב: **מאי רבותיה.** [ח] ארבע אמות משכבו הבטיחו לתת לבניו: **שפלא נוחה ליכבש לבניו.** כל׳ אמות [ב]: **קוביוסטוס.** גונב נפשות: **שלשה לפות.** חדשים מיום אל יום: **אחר שתי תיבות.** שמע ישראל ה׳ וגו׳: **ומלאכים אין מזכירים את השם.** בשירתם עד לאחר שלש תיבות קדוש קדוש קדוש ה׳: **כוכבי בקר.** ישראל המשולים לכוכבים: **קתני מיהא אחר שלש תיבות ואת אמרת קדוש ה׳: והאילא ברוך.** דהוזכר אחר ב׳ תיבות דכתיב ברוך כבוד ה׳[ט]. ומשני ברוך האופנים הוא דאמרי ליה שהם מכבד הכבוד עצמו וכי אמרינן אנן במלאכים:

כיון

מסורת הש״ס

[ט] [סנהדרין לה:], בס״א: הכאה שקעה, [ג] [מיכה ד], [ד] [בראשית כב], [ה] [ברכות כו:]. [ו] [אולי ל״ל ואל תפגע בי, ירמיה ז], [ז] ס״א בדניאל, [ח] [ל״ל שמות כה רש״ש], [ט] [יחזקאל ג], [י] [וע״ע תוס׳ יומא כח. ד״ה אמר ותוס׳ יומא כח. ד״ה אמר שנאמר ותוס׳ ב״ק ס: ד״ה לעולם],

לעזי רש״י

וונ״ר [וני״ר]. לזרות.

מוסף רש״י

שמש הבאה בעבורו זרחה בעבורו. אומן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיהרה לזרוח בשבילו (בראשית לב לב) ויזרח לו השמש משמע שהשמש שהיה לו כבר, שבא בשבילו כבר (סנהדרין צה:). וילך חרנה. אלמא בא לחרן, וכתיב ויפגע במקום. שעדיין לא הגיע לחרן, שהיה עדיין בבית אל (שם). שהתפללו בו אבותי. אברהם ויצחק (שם, עי״ש). יהיב דעתיה למיהדר. לאמקום, קפצה ליה ארעא. והיה שם מיד וקרא מוכיח דכתיב ויפגע במקום שהמקום פגעו ושקפלה לו הארץ ונתקרב לו המקום (שם). מיד בא השמש. ויצא השמש לא נאמר אלא כי בא השמש, דמשמע שהיה דעתו לחזור כי עוד היום גדול, כיון שראה כי בא השמש לן (שם).

רבינו גרשום

הנה הוא זורה את גורן תמצאו אותו בביתו שאין דרכן של בני אדם לילך בלילה: לך נא ראה את שלום אחיך. בשעה שיכול לראות [דהיינו] ביום: באיטליז של אימאום. בשוק של אותו מקום: רבא אמר מהכא. כלומר דחזינן כשבא השמש לן במקום [ההוא] ולא הלך אנה ואנה: וגויתו כתרשיש. כלומר כים על שם באה אניה באה תרשיש: עולין ומסתכלין דיוקנו של מעלה. כלומר דמות יעקב חקוק בכסא הכבוד: בעו לסכוניה. כלומר דמות דיוקנו החקוק בכסא הכבוד כביכול יהא למטה [ולכן] בעו לסכוניה: שמניף במניפה על גופו. כלומר שמחממין אותו באֵשם ומצננו במניפה: מסייע ליה לרב חננאל כו׳. כלומר דחזינן הכא שלש כתות של מלאכי השרת נבראין בכל יום שאומרים שירה להקב״ה לפיכך המלאכים הנבראים מששת ימי בראשית אינן מספקין (ליתן שיר) [לומר שירה] כל ימיהן אלא פעם אחת בעולם: ברן יחד כוכבי בוקר וריע כל בני אלהים. כשמרננין שמשולים ככוכבי בקר:

גליון הש״ם

גמ׳ כד צלי בעי למיהדר. עי׳ ברכות כו ע״ב תוס׳ ד״ה יעקב:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה מאי רבותיה וכי אלרבע: (ב) ד״ה שהשמ וכו׳ כל׳ אמות של משכבו הס״ד:

ברוך אופנים הוא דאמרי ליה. מאבל קדוש אומרים ברפיס כדכתיב (ישעיה ו) ברפיס עומדים ממעל לו וגו' וכתיב בתריה וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש וכו' ומה שאנו אומרים בתפלת יוצר והאופנים וחיות הקדש כו' לחיות נמי אומרים ברוך דעדיפי מברפיס וקרא נמי מוכח דחיות ואופנים אומרים ברוך דבתר קרא דברוך כתיב וקול כנפי החיות משיקות אשה אל אחותה וקול האופנים לעומתם קול רעש גדול ובכל דוכתא משמע דהאופנים בתר חיות גרירי דכתיב (יחזקאל א) ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים וכתיב נמי כי רוח החיה באופנים ואם תאמר דילפינן השתא לפירוש זה לחיות וברפיס אין הכל אחד ובפרק אין דורשין (חגיגה דף יג:) אומר פסוק אחד אומר שש כנפים לאחד ופסוק אחד אומר ארבע כנפים לאחד ומאי קושיא הא האי קרא דשש כנפים ברפיס כתיב והאי בחיות כתיב וי"ל דמסתבר ליה שאין משונים בכנפיהם וכה"ג פריך בפ' בא לו (יומא דף עב:) כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשו ארון עצי שטים אע"פ שהיה ארון אחד מסתמא כמו שהיה זה כך היה זה וכן בהמוכר פירות (ב"ב דף צט.) למ"ד פניהם איש אל אחיו והכתיב ופניהם אל הבית מכרובים של שלמה אכרובים של משה פריך דמסתמא לא נשתנו זה מזה:

אילימא

אלא מה שעתיד להיות אלא גפן זה תורה שלשה שריגים אלו משה ואהרן ומרים והיא כפורחת עלתה נצה אלו סנהדרין הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הצדיקים שבכל דור ודור אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי דמוקים ליה כוליה בחד מקום רבי אלעזר המודעי אומר גפן זה ירושלים שלשה שריגים זה מקדש מלך וכהן גדול והיא כפורחת עלתה נצה אלו פרחי כהונה הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי יהושע בן לוי מוקים לה במתנות דאמר ר' יהושע בן לוי גפן זו תורה שלשה שריגים זה באר עמוד ענן ומן והיא כפורחת עלתה נצה אלו הבכורים הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי ירמיה בר אבא אמר גפן אלו ישראל וכן הוא אומר [4]גפן ממצרים תסיע שלשה שריגים אלו שלשה רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה והיא כפורחת (ז) עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות וכן הוא אומר [5]ובני ישראל פרו וישרצו עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל ליגאל וכן הוא אומר [6]ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי [7]אגאלתי הבשילו אשכלותיה ענבים הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה והיינו דאמר רבא [8]שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחד ששתה בימי משה ואחד ששתה בימי פרעה נכה ואחד שעתידה לשתות עם כל העובדי כוכבים אמר ליה רבי אבא לרבי ירמיה בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותך דריש להו אמר רבי שמעון בן לקיש אומה זו כגפן נמשלה זמורות שבה אלו בעלי בתים אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים עלין שבה אלו עמי הארץ קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל והיינו דשלחו מתם ליבעי רחמים איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא [7]ואכרה לי בחמשה עשר כסף א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק [9]אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר [8]בקברי אשר כריתי לי בחמשה עשר זה ט"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים כסף אלו צדיקים וכן הוא אומר [9]צרור הכסף לקח בידו חומר שעורים ולתך שעורים אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם ואיני יודע אם שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ואם שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן כשהוא אומר [10]ואקחה שלשים הכסף ואשליך אותו בית ה' אל [7]היוצר הוי אומר שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן אמר אביי ורוביהו משתכחי בבי כנישתא דתותי א] אפתא והיינו דכתיב [11]ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי ואם לא חדלו וישקלו את שכרי שלשים כסף [7]רבי יהודה אומר אלו שלשים צדיקי אומות העולם שאומות העולם מתקיימים עליהם עולא אמר אלו שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה אחת

שאין

כיון דאתיהיב רשותא. להזכיר דכבר הזכירוהו בקדוש לאחר שלש תיבות של שבת: **אתיהיב.** רשותא לאדכוריה להדיא: **ויסר אל מלאך.** מקרא הוא בתרי עסר: **ויוכל איני יודע.** על מי זה מהם הוא אומר ויוכל שנלח ונעשה שר אש יעקב למלאך והכי קאמר ויסר יעקב אל מלאך ויוכל יעקב או הכי קאמר ויסר אל יעקב מלאך כלומר נשתרר לעומתו המלאך ויוכל המלאך ונלחו: **כשהוא אומר כי שרית.** ותוכל הוי יעקב נלחו למלאך: **שרית עם אלהים.** נשיא שבארץ ישראל שסמוכים הם ונקראים אלהים עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב) ועם אנשים רשם הגולה: **ובגפן.** ישראל נמשלו לגפן דכתיב גפן ממצרים תסיע (תהלים פ): **שרי גאים.** עשירים וקרובים למלכות: **אלו ג' שרי גוים.** מלאכים: **עלתה נצה.** אין חשוב כך כל כך כשריגים שהם ענפים קשים: **אלו פרחי כהונה.** המשרתים במקדש: **נסכים.** שנתן הקב"ה לישראל: **אלו הבכורים.** שהכניסן לארץ טובה ומלאה פירות ומביאין ממנה בכורים בפריחת גמר בשולם: **הגיע זמנן.** לאת מכאן ולפרות ולרבות: **עלתה נצה.** עלתה זמן הנצה להזות דם נאמן של מצרים: **ג' כוסות.** בספור החלוס וכוס פרעה וגו'[1]: **בימי פרעה נכה.** שהחריבה נבוכד נצר דכתיב (ירמיה מו) לבא נבוכד נצר מלך בבל וגו': **אומה זו.** ישראל: **משלה לגפן.** גפן ממצרים תסיע: **ומורות שבה אלו בעלי בתים.** דמה הזמורה הזו מוליאה לולבין ועלים ופרי והוא עיקר הגפן כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים ומפזרים ממונם למלכות בשביל אחיהם ומתקיימים על ידם: **עלין.** שבגפן סובלין הרוח ומגינים על האשכולות שלא יכם שרב ושמש ורוחות כך עמי הארץ חורשין וזורעין וקוצרין מה שתלמידי חכמים אוכלים: **קנוקנות.** וידייל"ש דלא חזו למידי: **ואכרה לי.** הקב"ה אומר קניתי לי ישראל בט"ו בניסן בשביל הצדיקים: **אשר כריתי לי.** קניתי כדאמרי' בפ"ק דסוטה (דף יג.) דיעקב זבנה מעשו: **צרור הכסף.** בחלק (סנהדרין דף לו:) מפרשינן ליה בצדיקים דשלחו ליה עמון ומואב לנבוכד נצר כדשמעו לנביאים דאיתנבאו בחורבנא תא אחרבינהו שלח להו מסתפינא מאלההון שלחו ליה כי אין האיש בביתו שלח להו בקריבא אתי שלחו ליה הלך בדרך למרחוק שלח להו איכא צדיקי דבעי רחמי שלחו ליה צרור הכסף לקח בידו צדיקים שבהם המיתם: **חומר.** שלשים סאין: **לתך.** ט"ו סאין: **לאן.** בבבל: **ורוביהו.** דצדיקי דארץ ישראל: **אפתא.** יליע: **ואומר אליהם.** בנבואת זכריה כתיב גבי עובדי כוכבים ואקח את מקלי את נועם ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את (ג) העמים ואומר אליהם וגו': **הבו שכרי.** החזירו לי את הצדיקים שהייתם מקבלים עליהם שכר וישקלו וגו'(ג): **ואקח את שלשים הכסף.** ונקבעו אותם צדיקים לדורות בישראל: **אל בית ה'.** בארץ ישראל: **שלשים מצות.** לא נתפרשו ב] ומהכא הוא דקא יליף: שאין

מסורת הש"ס

ז) לשון מגומא. רש"ל, ב) [סוטה ט.], ג) [ר"ה ט. ע"ש סוטה יג.], ד) י"מ האומר, ה) [ע"ל רב יהודה], ו) [בראשית מ],

הגהות הב"ח

(א) גמ' והיא כפורחת הגיע זמנן ל"ל ותיבות עלתה נצה נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואומר וכו' את כל העמים: (ג) ד"ה הבו הל"ל עם ד"ה ואקחה שלשים כ"ל ותיבת את נמחק:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' בני כרשתא דתומי אפתא. נ"ב עי' ערוך ערך אפתא: ב] רש"י ד"ה שלשים מצות לא נתפרשו. נ"ב עי' עשרה מאמרות מאמר מקור דין חלק ג' פכ"א דף קג ע"א דמפרש להו לכולהו שלשים ועי' יפה תואר בפ' ויהי דף תקכ"ה עמוד ד' ויפה מראה פ"א דר"ה דף נ"ו ע"א ופ"ב דע"ז דף ק"ל ע"ב:

מוסף רש"י

ג' כוסות. בחלומו של שר המשקים (סוטה ט.). בימי פרעה נכה. לנא נבוכדנאצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים (שם). עם כל העובדי כוכבים. לימות המשיח (שם).

תורה אור השלם

1. וַיִּשַּׁר אֶל מַלְאָךְ וַיִּבְכֶּל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: הושע יב ה
2. וַיֹּאמַר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל:
בראשית לב כט
3. וּבְגָפֶן שְׁלֹשֶׁה שָׂרִגִים וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אִשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: בראשית מ י
4. גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גוֹיִם וַתִּטָּעֵהוּ:
תהלים פ ט
5. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: שמות א ז
6. פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי וָאֲדַרְכֵם בְּאַפִּי וָאֲרַמְסֵם בַּחֲמָתִי וַיֵּז נִצְחָם עַל בִּגְדִי וְכָל מַלְבּוּשַׁי אִגְאָלְתִּי: ישעיהו סג ג
7. וְאָבְרָה לִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים:
הושע ג ב
8. אֲבִי הִשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה:
בראשית נ ה
9. צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא בֵיתוֹ:
משלי ז כ
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי הַשְׁלִיכֵהוּ אֶל הַיּוֹצֵר אֶדֶר הַיְקָר אֲשֶׁר יָקַרְתִּי מֵעֲלֵיהֶם וָאֶקַּח שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית יְיָ אֶל הַיּוֹצֵר:
זכריה יא יג
11. וְאֹמַר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם לֹא חֲדָלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף:
זכריה יא יב

לעזי רש"י

וידייל"ש [וידילי"ש]. קנוקנות.

רבינו גרשום

הדר ויריעו כל בני אלהים: אלו שלשה שרי גוים כו'. כלומר גוים כשרין כגון אדרכן דשמשיה לרב: הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הנסכים. וגם הם היו מתנה לגבי מזבח: וכן הוא אומר ויז נצחם על בגדי. נצה דורש נצחם: שלש כוסות האמורין במצרים. וכוס פרעה בידי וגו': אומה זו כגפן נמשלה. כלומר ישראל: קנוקנות. סופי ענבים שהם ענבים קשים: שאלמלא עַלֶיהָ. כלומר שחורשין וזורעין שאלמלא כן רעב יבא בעולם: חומר שעורים ולתך שעורים. חומר שלשים סאה לתך ט"ו סאין ואלו הן סך הכל מ"ה סאין ואותם מ"ה סאין אלו מ"ה צדיקים: דתותי אפתא. אֶפֶגְרִיץ בלע"ז: ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי: